

Koncepce Moravské zemské knihovny na období 2015-2025

Moravská zemská knihovna v Brně, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo kultury České republiky, je přední paměťovou institucí a plní knihovnicko-informační, výzkumné, metodické a kulturně společenské funkce s regionálním, národním a nadnárodním významem.

Moravská zemská knihovna je se čtyřmi miliony dokumentů druhou největší knihovnou v České republice. K dispozici má 660 studijních míst s více než 80 počítači s přístupem k internetu a k databázím elektronických informačních zdrojů. Od roku 1935 pracuje s právem povinného výtisku a usiluje o jeho relativní úplnost. Moravská zemská knihovna s ročním přírůstkem přesahujícím 30 tisíc knihovních jednotek je po Národní knihovně České republiky druhým nejlépe doplňovaným fondem z knihoven ČR, který získává koordinovaným nákupem, dary a zpracováním domácích i zahraničních dokumentů a informačních zdrojů a slouží tak aktuálním potřebám odborné veřejnosti.

Jako knihovní instituce buduje, zpracovává a uchovává konzervační fond (na základě práva povinného výtisku), buduje a uchovává historický fond (soubor rukopisů, starých tisků, grafiky a map), má funkci krajské knihovny (metodicky vede pověřené knihovny, knihovny v kraji), spolupracuje s Národní knihovnou ČR na přípravě a výkonu funkční metodiky v návaznosti na metodický pokyn Ministerstva kultury¹ a s ostatními krajskými knihovnami na zajištění chodu regionálních funkcí. Jako centrální knihovnická instituce zabezpečuje realizaci řady celostátních projektů jako například projektu Česká knihovna či Zahraniční knihovna, které jsou určeny pro budování kvalitních a aktuálních fondů z domácí a zahraniční literatury v knihovnách České republiky. Na základě úzké spolupráce s US Embassy, British Council, Spolkovým ministerstvem evropských a mezinárodních věcí Rakouské republiky a Goethe-Institutem vytváří specializované soubory jinojazyčné literatury.

Jako výzkumná organizace realizuje Moravská zemská knihovna řadu projektů v národních programech výzkumu, vývoje a inovací (zejména [NAKI](#)), pracuje na projektech rozvoje knihoven, financovaných Ministerstvem kultury ([VISK](#)) a projektech evropských strukturálních fondů. Moravská zemská knihovna zajišťuje vzdělávání knihovníků, rekvalifikační kurzy, spolupracuje na projektech celoživotního vzdělávání a připravuje projekty akreditací typových pozic. V rámci aplikačních projektů využívá a zpřístupňuje vlastní knihovní fondy a vytváří nástroje pro práci s nimi. V roce 2013 začala budovat specializované portály pro zpřístupnění fondů různých institucí. Prvním z nich je společný portál brněnských knihoven [CistBrno.cz](#), pro zpřístupnění kulturního zvukového dědictví slouží [Narodnifonoteka.cz](#). V oblasti historických fondů posunula MZK svou dlouholetou zkušenost se zpřístupňováním církevních fondů jižní Moravy na celostátní úroveň vytvořením portálu [Historickefondy.cz](#). Na tyto aktivity navázalo v roce 2015 pověření vytvořit pilotní verzi [Centrálního portálu knihoven](#) – nejdůležitějšího nástroje pro budoucí zpřístupnění fondů českých knihoven a návazných služeb. MZK se rovněž podílí na vývoji systému digitální

¹ <http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/metodicky-pokyn-regionalni-fce.pdf>

knihovny Kramerius. V květnu 2015 byl zahájen projekt EU programu H202, nazvaný AARC (Autentizace a autorizace pro výzkum a spolupráci), na kterém MZK aktivně participuje.

Jedním ze základních projektů, který významným způsobem ovlivňuje práci knihovny, je realizace projektu Národní digitální knihovny (spolu s Národní knihovnou České republiky), který v roce 2015 přešel do fáze udržitelnosti. Moravská zemská knihovna plánuje plnění programu v množství 3 milióny zdigitalizovaných stran ročně. V oblasti digitalizace a zpřístupnění vlastních fondů získala MZK zkušenosti zejména ve zpřístupnění mapových a grafických sbírek, které jsou veřejně přístupné na stránkách mapy.mzk.cz, a projektem staremapy.cz, zapojila se rovněž do projektu eBooks on Demand.

Moravská zemská knihovna jako společensko-kulturní instituce zajišťuje programy pravidelných přednášek pro veřejnost, zpřístupňuje své fondy formou tematických výstav, kooperuje s domácími a zahraničními institucemi na výstavních prezentacích a konferenčních akcích. V rámci pozice krajské knihovny v druhém největším městě České republiky se podílí na společenském a kulturním životě kraje a města (Oči Brna, tematické výstavy a konference ad.), metodicky vede knihovny v kraji a podílí se na vytváření metodik s celostátní platností. Moravská zemská knihovna z pověření Ministerstva kultury realizuje a zajišťuje organizaci reprezentace české knižní kultury na zahraničních knižních veletrzích (Lipsko, Boloňa, Londýn, Frankfurt nad Mohanem), komunikuje s nakladateli, připravuje prezentaci v diskusí i tištěné podobě a podílí se na koncepci ministerstva kultury v souvislosti s těmito formami propagace české kultury.

Moravská zemská knihovna je jako přední instituce českého knihovnictví členem řady národních a mezinárodních profesních organizací: DIFMOE (Digitales Forum Mittel- und Osteuropa), IAML, IASA, IGELU, LIBER, Muzejní a vlastivědná společnost, SDRUK, SKIP, SUAleph. Moderuje koncepční otázky v souvislosti s knihovnickými službami a zpracováním fondů, a to jak na úrovni národní (semináře, konference, workshopy), tak na úrovni mezinárodní (pro rok 2016 tak např. připravuje konferenci knihoven skupiny V4+ nad aktuálními tématy nadnárodní knihovní spolupráce v Evropě).

Vize Moravské zemské knihovny v Brně

České knihovnictví prochází v posledních letech změnou paradigmatu. Nástup virtuálních technologií, masivní digitalizace fondů, možnosti vzdáleného přístupu k informacím a jejich nárůst způsobuje, že knihovny se čím dál více vedle úkolu shromažďovat materiál a zpřístupňovat jej orientují na funkce, které umožňují jeho selekci a třídění.

Moravská zemská knihovna se svými více než dvoustletými dějinami stojí dlouhodobě v čele snah o koncepční pojetí knihovnické práce a spolu s dalšími knihovnami a knihovnickými organizacemi modeluje nejenom aktuální požadavky společnosti, ale snaží se připravovat jejich budoucí podobu. Z dlouhodobé zkušenosti přitom vyplývá, že přes výrazné proměny knihoven jako institucí, které umožňují rovný přístup k informacím, tato základní funkce proaktivní mediace bude trvalou součástí i budoucí knihovnické práce.

Úkoly 2015-2025

Úkoly Moravské zemské knihovny vyplývají z vládních strategických dokumentů, které ovlivňují a určují směr knihovnické práce. Jsou jimi především *Státní kulturní politika* a

Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011 - 2015. Na znění a praktické implementaci obou dokumentů, které modelují priority knihovnické práce ve střednědobém a dlouhodobém horizontu, Moravská zemská knihovna aktivně spolupracuje.

1. Volný přístup k informacím

Moravská zemská knihovna vytváří a spoluvytváří knižní a informační fondy, metodiky, programy a nástroje, které umožňují realizaci jednoho ze základních pilířů občanské společnosti: rovného přístupu ke vzdělání a informacím. Zúčastňuje se jednání na úrovni systému knihoven, na úrovni resortní i na úrovni meziresortní, které upevňují poslání knihoven v systému demokratické a občanské společnosti.

2. Vývoj

Rozvoj informační společnosti vyžaduje rychlou reakci při vytváření nástrojů komunikujících obsahy fondů a kvalitativně selektujících informace. Tato práce na inovaci knihovnictví zahrnuje nejenom technickou, ale i personální oblast. Proměna charakteru knihovnické práce se odráží i v tvořivém a proaktivním přístupu zaměstnanců knihoven a zvýšení vlastního podílu knihoven na tvorbě nástrojů, které umožňují práci s fondy a jejich využití.

3. Vzdělání

Moravská zemská knihovna je prostřednictvím svých fondů součástí národního systému vzdělávání a současně realizuje část z těchto programů jako instituce s akreditovanými vzdělávacími programy. Aktivity v této oblasti směřují jak k uživatelům, tak k vlastním zaměstnancům. Výsledkem je v tomto druhém případě kvalifikovaný knihovník, jenž je sám motivován k dalšímu vzdělávání a je současně mediátorem vzdělávání odborné i laické veřejnosti.

4. Věda

Jako vědecká organizace realizuje Moravská zemská knihovna vlastní aplikovaný výzkum směřovaný k využití zdrojů národního kulturního dědictví a k jeho zpřístupnění. Vytváří metodiky pro práci se specifickými fondy a zdroji a realizuje jejich praktické aplikace. Zapojuje se do řešení vědeckých a výzkumných úkolů projekty národní kulturní identity, Grantové agentury České republiky, evropskými projekty a dalšími projekty, jejichž prostřednictvím se aktivně podílí na vědecké práci a současně ji materiálově i metodologicky dále motivuje a umožňuje. Realizuje mezinárodní vědeckou a badatelskou spolupráci, zapojuje se do nadnárodních projektů a vstupuje do mezinárodních programů vývoje knihovnického software a koordinace národních digitalizací.

5. Kulturní a paměťové centrum

Moravská zemská knihovna jako součást páteřní sítě paměťových institucí České republiky zajišťuje ochranu národního kulturního dědictví v oblasti knižní kultury. Tato práce nespočívá v pasivním shromažďování či uchovávání tohoto typu materiálu, ale její nedílnou součástí je i jeho badatelské a popularizační zpracovávání a zpřístupňování odborné i laické veřejnosti. Jako instituce, která aktivně spoluutváří národní paměť a národní identitu, organizuje a realizuje národní i mezinárodní aktivity, které slouží jako nástroje propagace české knižní kultury a umožňují její trvalé etablování v knižní kultuře evropské.

6. Komunitní centrum

Moravská zemská knihovna je přirozeným prostorem pro setkávání na různých úrovních čtenářského, badatelského, kulturního a společenského života. Organizuje či spoluorganizuje autorská čtení, diskusní fóra, vědecké konference, přednášky a popularizuje vědní disciplíny a poznatky. Je místem motivujícím k myšlení a umožňujícím sdílení základních hodnot demokratické a občanské společnosti.

Prostředky

Moravská zemská knihovna bude i nadále nástrojem rozvoje spolupráce orgánů státu, kraje a města v oblasti práce s knihovními fondy a v rozvoji čtenářství.

a. **Koordinované a systematické vytváření knihovního fondu**

- Moravská zemská knihovna bude vytvářet prostřednictvím promyšlené akviziční politiky a ve spolupráci s brněnskými univerzitními pracovišti, badatelskými pracovišti a dalšími výzkumnými a vzdělávacími institucemi fond tuzemské i zahraniční odborné a beletristické literatury a cíleným způsobem tak rozšiřovat základní fond, který je budován na principu povinného výtisku. Prostřednictvím aktuálních nástrojů pro katalogizaci zajistí zpracování těchto fondů a jejich implementaci do jednotných knihovnických systémů a katalogů a tím jejich širokou dostupnost. MZK bude i nadále koordinovat a zajišťovat nákup kvalitní knižní produkce české a zahraniční literatury prostřednictvím programů Česká knihovna a Zahraniční knihovna v součinnosti s podpůrnými programy MK ČR.

b. **Digitalizace**

- *Národní digitální knihovna*: Moravská zemská knihovna bude spolu s Národní knihovnou České republiky i v dalším období jednou z hlavních institucí zajišťujících jeden z nejdůležitějších úkolů českého knihovnictví – převedení obsahu knižních fondů do digitální podoby. MZK bude usilovat o pokračování masové digitalizace i po skončení udržitelnosti projektu NDK, tj. po roce 2019. MZK si je vědoma závažnosti problému dlouhodobého uchování digitálních dat a bude se aktivně podílet na jeho řešení.
- *Národní fonotéka*: Moravská zemská knihovna bude organizovat a koordinovat spolupráci předních institucí a organizací, které uchovávají materiály národního zvukového dědictví s cílem metodicky a organizačně podpořit katalogizaci a digitalizaci zvukových sbírek u nás a budovat portál Virtuální národní fonotéka jako bránu zpřístupňující na jednom místě informace o zvukových dokumentech a tvořící základní nástroj pro jejich následnou digitalizaci.

c. **Nástroje pro přístup ke zdrojům**

- Moravská zemská knihovna bude aktivně zdokonalovat a vyvíjet nástroje, které má k dispozici či které bude vyžadovat práce s knihovními a informačními zdroji. I nadále bude (ve spolupráci s ostatními knihovnami) zajišťovat nebo se podílet na rozvoji nástrojů či portálů typu *Kramerius*, *Virtuální národní fonotéka*, *ObalkyKnih.cz*, *StareMapy.cz*, *historickéfondy.cz*, *eBooks on Demand* ad. Přijetím úkolu připravit nástroj pro centrální zpřístupnění nejenom knihovnických katalogů a digitálních knihoven, ale i dalších informačních zdrojů nebo služeb knihoven, který je realizován pod názvem *Centrální portál knihoven*, se Moravská zemská knihovna zavázala zajistit

jeho dlouhodobý provoz a rozvoj. Tento základní virtuální nástroj českého knihovnictví bude MZK nadále zajišťovat a to ve spolupráci s ostatními knihovnami a knihovnickými organizacemi České republiky a v těsné koordinaci s Radou CPK. MZK se aktivně podílí a nadále bude podílet na tvorbě a připomínkování zákonných a prováděcích norem a strategických dokumentů (Státní kulturní politika, Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2015 - 2020, autorský zákon ad.), které upravují uživatelský přístup k fondům a zdrojům, a bude usilovat o zajištění rovného přístupu, který bude nadále poskytován bezplatně, a o zavedení možnosti vzdáleného přístupu (který bude rovněž bezplatným či realizován s minimálním poplatkem). MZK bude aktivně vstupovat do diskusí o národních a nadnárodních koncepcích knihovnické práce a bude je aktivně vyvolávat v souvislosti s aktuálními potřebami rozvoje knihovnictví.

d. Metodické centrum rozvoje regionálních funkcí

- MZK bude i nadále plnit svoji roli v páteřní síti knihoven České republiky a aktivně utvářet a řídit metodickou práci. Na základě aktuálně zpracované *Koncepce rozvoje regionálních funkcí v Jihomoravském kraji*, která vzniká ve spolupráci s krajskými orgány, se zavazuje rozvíjet regionální funkce knihoven a formovat krajské systémy knihoven na principu spolupráce knihoven regionu s cílem dosáhnout poskytování standardizované úrovně veřejných knihovnických a informačních služeb dle metodického pokynu MK bez ohledu na velikost obce a lokalitu, v níž knihovna působí.

e. Metodické centrum pro koordinaci principů knihovnických služeb

- MZK bude v koordinaci s NK ČR usilovat o zřízení metodického centra, které bude poskytovat metodickou pomoc knihovnám a jejich zřizovatelům při zajišťování dostupnosti veřejných knihovnických a informačních služeb ve všech obcích České republiky a při zajišťování kvality těchto služeb v návaznosti na informační potřeby uživatelů.

f. Vzdělávací kurzy

- MZK má v úmyslu se stát autorizovanou osobou MK ČR podle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů a návazně bude akreditovat typové pozice (profesní kvalifikace v NSK) a aktivně se bude zúčastňovat celonárodní koordinace celoživotního vzdělávání v oblasti knihovnictví, které modeluje Knihovnický institut Národní knihovny České republiky.

g. Rekonstrukce a dostavba depozitáře

- MZK bude v následujícím období usilovat o rekonstrukci a dostavbu depozitáře, který se nachází v bezprostřední blízkosti budovy MZK. Z kapacitních důvodů (stávající prostory umožní plnění základních statutárních funkcí knihovny – především v souvislosti s povinností vytvářet konzervační fond – nejvýše po dobu následujících pěti let) je třeba přikročit neprodleně k vytváření podkladů pro výstavbu a k realizaci stavby, která vedle funkce depozitáře umožní najít adekvátní prostory i pro další úkoly MZK především v souvislosti s dlouhodobým programem digitalizace českého knihovního fondu a národní knižní produkce, a tedy pro provoz digitalizační linky.

h. Příprava a realizace vědeckých a badatelských projektů

- MZK se aktivně zapojuje a nadále bude zapojovat jako řešitel i spoluřešitel do projektů národní kulturní identity, projektů vypisovaných MK ČR (VISK), Grantovou agenturou České republiky, evropskými strukturálními, výzkumnými a kulturními fondy a do podobných typů vědecko-aplikačních programů a bude jejich prostřednictvím usilovat o zpracování a ochranu knižních fondů a o jejich badatelské a v návaznosti i další zpřístupnění širší veřejnosti. Hlavním cílem v nejbližším období je práce s fondy klášterních knihoven (ve spolupráci s církevními řády) a s fondy knihoven zámeckých (ve spolupráci s Národním památkovým ústavem a s knihovními a muzejními institucemi ČR). V této souvislosti bude MZK i nadále prohlubovat mezinárodní spolupráci na podobně zaměřených projektech a bude motivovat zakládání tohoto typu projektů.

i. Systematická publikační a ediční činnost

- MZK bude realizovat souvislou publikační činnost navazující jednak na její badatelskou práci a jednak i v jiné formě zpřístupňující vlastní fondy či fondy spolupracujících institucí.

j. Ochrana a budování paměťových fondů

- MZK se i v následujícím období zaměří na odborné zpracování, ochranu a další rozšiřování souboru rukopisů, prvotisků a starých tisků bohemik a moravik a na různé formy zpřístupnění tohoto fondu odborné a laické veřejnosti.

k. Mezinárodní propagace české knižní kultury

- MZK jako organizace pověřená od roku 2015 MK ČR organizací a propagací české knižní kultury na mezinárodních knižních veletrzích v Lipsku, Boloni, Londýně a ve Frankfurtu nad Mohanem se bude nadále aktivně zapojovat do různých forem mezinárodní propagace české knižní kultury a ve spolupráci s národními a partnerskými institucemi modelovat další podoby této formy práce s knižní kulturou na poli literárního života.

l. Rozvoj čtenářství

- MZK bude iniciovat a realizovat autorská čtení a spolupracovat na jejich pořádání. Bude modelovat programy směřující k rozvoji čtenářských kompetencí a kritického čtení, bude aktivně vstupovat do partnerství v programech tohoto typu na úrovni města a kraje, ale i na úrovni národní a nadnárodní.

m. Kulturní a prezentační programy

- MZK bude realizovat a podněcovat realizaci kulturních programů akcentujících význam literatury jako nástroje společenské identifikace a nositele nemateriálních hodnot pro formování občanské i kulturní identity. Tyto programy budou mít podobu pravidelných tematických výstav, vzdělávacích a přednáškových pořadů, diskusních, fór, popularizačních přednášek a virtuálních nástrojů sociální komunikace. Prostřednictvím těchto nástrojů aktivace kulturního a společenského života bude MZK aktivně ovlivňovat podobu rozvoje kritického myšlení a bude tak vytvářet předpoklady odpovědného přístupu ke společenskému a kulturnímu dění jako základní podmínce rozvoje občanské společnosti.

Knihovny jako tradiční instituce v digitálním světě budou i v následujícím období jedním ze základních nástrojů kulturní politiky státu, prostředkem rozvoje občanské společnosti, centry badatelské a vědecké práce, institucemi, které budou vytvářet místa pro setkávání čtenářů a pro rozvoj jejich kritických schopností. Souhrnem své práce budou usilovat o upevnování základních hodnot demokratické společnosti a hodnot kulturní společnosti, budou vytvářet předpoklady pro formování národní i evropské identity a šířit základní principy odborné i mezilidské spolupráce. Moravská zemská knihovna má v úmyslu se podílet na tomto poslání.